

AZ AMERIKAI KÖLTÉSNET FEJLŐDÉSE.

WALT WHITMAN.

(«Leaves off Grass.» »Passage to India.« »Democratic Vistas.« Washington.
D. C. 1871.)

— Második közlemény. * —

Mindezen részletekben a demokratikus kor művészete egészen ellenkező vonásokat mutat fel amazéval. A hagyományos példák szerint alakított forma és irány nem sokra becsültetnek. Semminemű szabályozó törvények a művészi teremtésre nézve nem hozatnak és nem tartatnak meg. Semmiféle kritikai diktátor nem hoz törvényeket, a melyek vitatkozás nélkül elfogadtatnának, s tekintélyben maradnának éveken keresztül. Mindenik új nemzedék, új életpezgésével, sokszerű energiájival, eszméivel és szenvedélyeivel törvény magára nézve. A közvéleményen kívül nincs semmiféle tekintély a földön az ember saját lekének tekintélye fölött, és a közvélemény erősen az individualismus felé hajolván, az író kísértésnek van kitéve, hogy túlságosan is lenézze a rendnek, illemnek s az akadémiai szabályszerűségnek értékét; felbátoríttatik, hogy új irodalmi experimentumokat csináljon, mint a hogy mások új experimentumokat csinálnak a vallásban; meg van neki engedve, hogy igaz legyen saját ösztöneihez, akár szépek azok, akár annak az ellenkezői. A művészetnek bármely terméke az egész nemzethez szól és nem egy osztályhoz, s ebből folyólag a stilban nagy különbözőségek engedhetők meg. Minden stil jogosult, kivéve a petyhüdt élettelen, s minden kész elfogadásra talál, feltéve, hogy az értelmet vagy a szenvedélyeket izgatólag érinti.

Whitmant kezünkbe véve, egyszerre észreveszszük, hogy az ő műve összhangzik ezen követelésekkel. Ha Angliában írt

* Az első közleményt l. a M. Ph. Sz. 1. sz. a hol a cikk végén egy értelemzavaró sajtóhiba csúszott be; nev. 65. l. alulról a 10-ik sorban: »kereskedő szellem« h. o. »kétkedő szellem«.

volna Anna királyné alatt, vagy Franciaországban a g r a n d m o n a r q u e idejében, vagy elismerte volna a tekintély uralmát az irodalomban és hódolt volna neki, vagy pedig fellázadt volna ellene. Úgy a hogy van, ment a tekintélytől, és se nem hódol neki, se elleue nem támad. Nevezzük azt a mit írt, akár versnek, akár prózának, annyit bizvást mondhatunk, hogy az nem másolás, hogy az valami, a mit semmi minta vagy törvény nem szabályozott; valami, a mely akárminő formában jelenjék meg, azt egyenesen teremtőjének lelkében nyeré. A bibliával, Homér-ral és Shakespeare-rel, mint a melyeket jól ismer, Whitman nagy példányok jelenlétében ír, s némi befolyással kétségkívül mindenik volt lelkére; de hogy azoknak nagyobb tekintélyök legyen fölötte, mint a mennyi neki lehet azok fölött; ez nem látszik előtte lehetőknek. A demokrácia viszonya a múlthoz itt igen világosan előtűnik. Teljesen biztos levén saját jogáról a jelenhez, kész elismerni egész teljességében a múlt nemzedékekét a múlthoz. Nem ellensége a múltnak, sőt inkább rokonságot tart vele, de egyenlőséget is követel, mint egy felnőtt fiú az apával:

Kutattam az elmúlt idöket; *

Tanulva ültem lábainál a nagy mestereknek:

S most, ha kérhetem ezt, oh vajha a nagy mesterek meg visszatérve engem tanulmányoznának!

Nevében Ezen Államoknak, gunyoljam-e a régít én?

Hisz gyermeki Ezek a réginek, s mellette szölanak.

Meghalt költök, bölcsészek és papok,

Művészek, vértanúk, felfedezők, kórmányok ti, régen letűnve,

Nyelvalkotók más partokon,

Egykor hatalmas népek, most megfogyva, elfelejtve, elpusztulva;

Tovább haladni nem merek, bizonyoságot tisztelve míg nem tészek, arról mit szélyeloztva ránk hagyátok:

* Whitman művei egy részét egyenesen prózában, a mást sorokra szakgatva a vers formájában írja. Azonban verseiben sem rím, sem határozott mérték nincs; hiányzik még a sorok egyformasága is. A gondolat tömörségén és verses szökeklésén, s a szaggatottságon kívül bizonyos rhythmus érezhető — de különböző zengésű — a különböző sorokban. Ezen formában igyekeztünk a verseket lehetőleg híven nyelvünkön visszaadni. Ha a rhythmus nem érzik ki mindenütt tisztán; még azt is a hűség födözheti.

Elovasám, megvallom bámulandó (mert a közt éltem egy időn át);
És mondom, nagyobbat nem lát a világ, és érdem nem nagyobb, mint
annak érdeme;

Es nézve azt sokáig, át meg át, aztán letéve,
Itt állok ím helyemen, saját időmmel tartva.

Ez ugyanaz a gondolat, a mely kifejezést nyer Whitman-nak prózai essayjében, a »Demokrata nézetek«-ben, hol, miután előszámlálja az emberi léleknek jóltevőit, azokat elbocsátja s felhívást intéz modern utódaikhoz, hogy jelenjenek meg: —

»Ott állanak mi érettünk az időnek nagy országútjain azok az emlékek, a méltóság és szépség azon alakjai. Mi érettünk égnek azok a világitó tornyok, az éjszakákon át. Ismeretlen egyiptomiak, metszvé a hieroglyphokat; hinduk, a himnusokkal és apothegmákkal, és végtelen elbeszéléseitekkel; héber proféta, a te spiritualismusoddal, mely, mint a villám fénye ragyog, lelkiismerettel mint az izzó vas, panaszkodó dalaiddal és bosszúkiáltásoddal a zsarnokok és a rabszolgaság ellen; Krisztus, lehajtott fővel, szeretetet és békét lehelve mint egy galamb; görög, teremtve örök mintáit a fizikai és aesthetikai széparányoknak; római, ura a satirának, a kardnak és a törvénykönyvnek; az alakok nehánya távolabb és elfátyolozva, mások közelebb és jobban láthatók; Dante, lassan lépdelve elaszott alakjával, csupa izom az ember, rajt' nincs egy szemernyi fölösleges hús; Angelo és a nagy festők, építészek, zenészek; gazdag Shakespeare. fényűző mint a nap, művésze és dalnoka a feudalismusnak, hanyatlásakor; tulajdonosa mindazon csodás, ragyogó színeknek s tetszés szerint használva azokat; és ők a német Kant és Hegel, kik, bár közel hozzánk, keresztül lépve a korokon, ott ülnek mind, szenvedélytelenül, zavartalanul, mint az egyiptomi istenek. Ezekről és az ezekhez hasonlóktól, valóban sok lenne-e visszatérni a mi kedvencz alakunkhoz, s szemlélni azokat mint világokat és világ-rendszereket, melyek szabadon mozognak ama másik ég téreiben, a világ-értelemében, a lélekében?

Ti hatalmasok és tündöklők! ti saját légkörötökben éltetek, nem Amerika számára születve, sőt inkább ellenségei a feudális és a vén világ számára, míg a mi vezér-szemlemünk demokratikus és modern. Mégis, vajha belehelhetnétek a ti élet-lehelleteteket a mi Uj Világunk orrlyukaiba — nem, hogy rabszolgává tegye-

tek bennünket, de hogy a mi szükségainkhez képest nemzzetek olyan szellemet mint a tietek — talán, (merjük-e mondani?), hogy uralkodjék a fölött, vagy épen elrombolja azt, a mit ti magatok hagyatatok ránk! A ti tervrajzotokon, és nem kisebbben, de sőt magasabban és tágasabban. fogok én mérni és alkotni a mi szükségainkre ma és itt. Világköltők faját kívánom, nem feltételezett, nem határolt uralommal. Keljetek fel, nyugotnak édes, demokrata kényurai!«

Mint minden egyébben, úgy a formára nézve is, a melyben ír, Walt Whitman nem ismer nálánál magasabb tekintélyt, vagyis inkább azon tárgy jogainál magasabbat, mely épen elfoglalja. »Van bizonyos hatalmas és méltóságos rhythmicus érzék, — mint Mr. Rosetti megjegyzé — minden művében, prózában és versben egyaránt (ha ugyan a *v e r s* nevet hajlandók vagyunk bármelyikre is alkalmazni), és ezen rhythmicus érzék, mint minden nagy költőnél, eredeti és vele született. Lehet, hogy egy műve sincs átlátszó, tiszta művészi formáju, de minden műve egy-egy kiforrott egész, melyet a forma áthatott a forrás közben. Fél, hogy elveszti azt a mi ösztönszerű, a kidolgozás folyamában, azt a mi élő, a gépiesnek látszóban. Nem ír a teremtés folyamatának teljes öntudatával, a mint egyetlen igazi költő sem. Lelkében megcsendülnek bizonyos összefüggő hangok, s képzelő ereje azok által felizgatva, azok felé tör a reflexiv cselekvés bizonyos nemével önkéntelenül. Az ő *ars poeticája* azon szabályban összpontosul, hogy a költő tartsa magát szenvedőlegesen a tárgyias mindenség jelenlétében, a társadalom jelenlétében, saját lelkének jelenlétében, és legyen a vak de mégis tévedhetlenül vezetett erő, a mely által ezek művészi kifejezésre törnek. Semmi utánagondolás, az okoskodásnak semmi beavatkozása, semmi hatásra való számolás, semmi megállás, hogy saját művét szemlélje, nincsenek megengedve. A művésznek teremtenie kell művét ép oly kevés habozással, ép oly kevés vizsgálásával az eredménynek, mint a hogy a hód építi az ő házát. Igen szépen nyilatkozik maga Whitman erről a tárgyról »Fűlevelek« előszavában :

»A művészetek művészete, a kifejezés dicsősége s a tudományok világának napfénye az egyszerűség. Mi sem ér többet mint az egyszerűség, és mi sem hozhatja helyre a túlcsepontozást vagy a határozottság hiányát. Tovább vinni az impulsus

lökését, s áthatni értelmi mélységeket s megadni minden tárgynak a maga érthető hangját: olyan tehetség, a mely se nem közönséges se nem nagyon ritka. De szólan irodalomban az állatok mozgásának teljes hibátlanságával és önkéntelenségével, vagy az erdő fái s az út melletti füvek érzelmeinek kifogástalanságával: ez folt nélküli diadala a művészetnek. Ha láttatok egyet, ki ezt elérte, egyik mesterét láttatok minden idők és nemzetek művészeinek. A szürke sirály repülését az öböl felett, vagy a telivér paripa tüzes ficzkándozását, vagy a magas napraforgónak biztos pihenését száraikon, vagy a nap megjelenését, hogy az égen keresztül utazzék, vagy feljöttét a holdnak azután: nem szemlélhetitek nagyobb megelégedéssel, mint a minő megelégedéssel fogjátok szemlélni őt. A legnagyobb költőnek kevésbé egy szabású stílja van, s ő inkább csatornája a gondolatoknak és dolgoknak megnövelés vagy kicsinyítés nélkül, és szabad csatornája önmagának. Saját művészetére esküszik... A mit mondok, egészen csak azt mondom vele a mi. Ám tegye a ki elragadni, vagy megdöbbsenteni, vagy ellüvölni vagy elringatni akar; nekem céljaim vannak mint az egészségnek, vagy a melegnek, vagy a hónap, s ép oly tekintet nélkül mint azok az observatoria.«

Bár sok mély igazságot látunk ezen felfogásban, mégis azt hozzá kell tennünk, hogy midőn a költő belemélyedve munka alá veszi félig elkészített művét, s alakítja azt teremtő ügyességgel, s megadja neki a részletek simaságát és tökélyét s a bevégezett készítmény hibátlanságát: nem hagyja el sugalmát, sőt inkább annak engedelmeskedik; nem vonul el a természettől a művészet dolgozó termébe, sőt szoros társaságban marad a természettel. A tehetségeknek élő önkéntes mozgása nem hogy megszűnnék, hanem egyre folyamatban van, mint a »szürke sirály repkedése az öböl felett«, a míg a költő a rendet, arányosságot, csint, dallamosságot, egy szóval a szépséget keresi; vagy inkább a mint Whitman maga szereti mondani, nem keresi, hanem kerestetik általa — a forgalomban meglevő de a kifejezésben el nem ért tökélyes forma vonván maga felé a művészt legyőzhetetlen vonzerővel. Az a művész, a ki nem enged a vágyának a forma tökélyes rendje és szépsége után, a helyett, hogy közelebb jőne a természethez, tulajdonkép megtagadja a termé-

szetet, s erőszakot tesz a benső művészi ösztönön. Walt Whitman mindazáltal ezeket valószínűleg elég jól tudja, s nincs szüksége rá, hogy mi tanítsuk művészetét titkaira. Mi nem fogjuk mondani, hogy költeményei, a mi azok formáját illeti, utoljára is nem jutnak ki dülőre, vagy hogy a tárgyhoz, a melyről ír, bánásmódja a lejobban hozzá ne illenék. Az ember érzi, — jól mondá valaki, — hogy bár semmiféle szótagok számlálása nem fogja kitérni a zene mechanizmusát, mégis a zene ott van, és hogy »semmiért fület nem cserélnénk azokkal, a kik azt nem hallják.« Whitman maga, az irodalmi alkotásnak egy új elméletét anticipálja, a képzelet műveire, és különösen a legmagasabbra a költészetre vonatkozólag, s a nyelvben levő új erők elismerését követeli, s egy új szólásmód megteremtését, mely kevesebbet törődik azzal, a mit tényleg, határozott formában felmutat, mint inkább »a felindítással és hatással, a melyet szül, s azzal a mit tenyészt és nővésnek indít.«

Az egyenlőség elve, melyen a társadalom demokratikus formája nyugszik, világos ellentétben van az aristokratikus elv kizárólagos szellemével. A lényeges dolog, mely mindenkinek megadja e világ szabadságát, nem az, hogy valaki ennek vagy amannak a rangnak, osztálynak, kasztnak a tagjával született, hanem egyszerűen, hogy embernek született. A különbség az államok elnöke és az út-töltő vagy a favágó között jelentéktelen — a foglalkozásnak esetleges más volta; a mi mindkettővel közös, az a rendkívül fontos dolog: elidegeníthetetlen ember voltuk. Gazdag és szegény, magas és alacsony, hatalmas és gyenge, egészséges és beteg, rút és szép, öreg és ifjú, férfi és nő, ezt mindannyian közösen bírják, s ennek bírása által egyenlők az egy lényeges dologban és egymásnak testvérei. Még az erényes és a bűnös ember között is nagyobb az egyezés mint a különbözőség. Különböznek emberiségük minőségében, de megegyeznek annak lényegében. Az ember minden emberben, akár menyire el legyen is homályosítva az élet kegyetlen rázkodásai és küzdelme által, melyek torzítanak, hosszas természetellenes szokások által, melyek éktelenítenek, a tudatlanság által, másoknak jóakarató ostobasága által vagy az ember saját bolondsága által, a tisztátalan életmód, vagy a tiszta, nehéz világi életmód által: bizonyára valahol fölfödhető. Hogy lehet egyetlen emberi lényt

is elvetni, vagy gúnyolni, vagy kinevetni? Az olyan satirának és az olyan comoediának, a minők az aristokratikus társadalomban megjelennek, a demokrácia geniusa ellene van. Igaz, hogy az elkülönítés szelleme mindig fog találni anyagot a maga támogatására, s alacsonyabb büszkeség helyettesítheti a születési méltóság nyugodt, conservatív, de nem kihívó büszkeségét. Mindamellett az is igaz marad, hogy egy a képzelet előtt lebegő nagy demokráciának képe, s egy az értelem és szív által elfogadott demokráciának természete: csak olyan büszkeséget kegyelnek és fejlesztenek, mely a természetten alapul, vagyis a szerzett vagy öröklött személyes tulajdonok, személyes hatalom, erények és képzettségek birtokán.

Ha ez igaz képét adja azon művészet főbb vonásainak, mely akkor áll elő, ha egy teremtő képzelettel megáldott ember szemtől-szemben találja magát egy nagy demokráciával: úgy Walt Whitman ezen részletekben is az, a minék követeli, hogy tartsák, képviselője a demokráciának a művészetben. Ő nem vet meg egyetlen emberi lényt sem, nem kicsinyel egyet is, ítéletet sem mond egy fölött sem, kivévén a hogy »egy öntelen tárgyra eső világosság« megítéli azt. Eleget hallottunk már, gondolja, »a keresztre feszítésről és a megkövetésről.« A költő nem tanulmányoz senkit bizonyos magasabb szempontból. Gyönyörködik az emberekben, és sem tiszteletteljesen nem közeledik azokhoz, a kik fölötté vannak, sem leereszkedőleg nem tekint azokra, kik alatta állanak. Ő társa minden embernek, magas vagy alacsony sorsú légyen az. Csodálja az erős, egészséges és szép testet, vagy az erős, egészséges és szép lelket, ha azt egy államférfiában vagy egy tudósban látja; de csodálata semmivel sem kisebb, ha a szántóvetőben vagy a kézművesben találja is. A faj és nemzetek minden változatát, minden állást a társadalomban, a míveltség minden fokát, az emberi élet mindenik időszakát úgy tekinti Whitman, mint csodálatra méltót és legjobbat, mindeniket a maga helyén. Mindennemű munkások — azok mind, kik a szántóföldön dolgoznak, valamint azok is, kik fáradnak a tengereken; a városi kézműves, az erdőkön vadászó és a lovasz, gyönyörrel töltik el őt jelenlétük által; s hogy ezek őt nem csupán valami általános elmélet vagy tan alakjában érdeklik (egy tétele az elvont demokratikus hitvallásnak), hanem

közvetlen, élő, emberi sympathiát érez irántok: kitetszik abból a költői erőből, a melylyel sajátos szabatossággal, élénkséggel és közelséggel elibünk állítja, néhány határozott vonásban mindenikjök életmódjának lényeges jellemvonásait. Ha az erős, vállas-izmos munkásnak szüksége van egy szeretőre és pajtásra: úgy fogja találni, hogy Walt Whitman kiválólag ő érte van teremtvé. Ha a fiatal embernek van szüksége rá, kiválóan a fiatal emberek költőjének találja őt. S mégis, az ifjúság vidám életkedvénél vagy a férfikor szabályos tevékenységénél ritkább és finomabb varázst gyakorol a költőre az öreg kor gyönyörű nyugalma és szabadon működő energiája. Ő »gyönyörködve magasztalója az életnek, akárhol találja azt.« Nem kutat a multban hős férfiak és szép asszonyok után; saját gazdag életképessége az egész életet, mely őt körülveszi, a legteljesebb gyönyör forrásává teszi; »az, a mi legközönségesebb, legolcsóbb, legközelebbi, legkönnyebb, az az Én . . . nem kérvén az égboltot, hogy jőjjön le az én kedvemért; szórván azt szabadon, szét, mindörökké.« Hadd világosítsa néhány idézet Whitman örvendő sympathiáját az emberek iránt:

»Tapasztalám, hogy velök lenni, kiket szeretek, elég nekem.

Az estvét együtt töltni a többiekkel, nagyon elég;

Szép, vidám, lehelő, nevető testektől lenni körülvéve: elég nekem;

Közöttök járnai, érintni ezt vagy azt, pihentetni karomat a nő vagy a férfi vállán, ha gyöngén, ha pillanatra: mindez minő csekélység?

S én nem kívánok több gyönyört. Úszom benne mint tenger vizében.«

»A széna-pajta nagy ajtai kinyitva vannak;

Előtte állt meg a lassan vont szekér, sarjával tetőzve;

A napsugár ott játszik a friss szénának zöldes barna színén;

Villával, kézzel hányják a takarmányt.

Ott termek és segítetek, fel a széna hegyébe ugom;

Érzem ruganyos süppedését, inognak lábaim;

Ugrálok a gerendáról le, bükköny s lóher közé,

És hányom a bukfenczet, míg tele lesz hajam bógáncscsal és muharral.«

»Erősen tartja gyepelőjét négy lovának a szerecsen kocsis;

Szilárdan, magasan, nyugodtan ott áll, egyik lábát a főrhécznek vetve;

Kék inge kitarja pompás nyakát és mellét, s derék-övénel ránczokat vet.

Alakja magas, parancsoló; kalapja szélét fellöki homlokán;

Nap süti göndör haját és bajszát, s művészi, teljes, fekete tagjait.

Én nézem a festői óriást, és szeretem őt.«

A következő idézet sokat veszít szépségéből az által, hogy ki van szakítva igazi helyéről, a hol az »Arczok« című cyclust igen szépen végzi be, csendes, szelid, dallamos hangjaival:

»Nézd ott, idős arca sok gyermek anyjának!

Csitt! hadd gyönyörködöm!

Láttam a gazdag, fényes úrnőket az estélyeken;

Hallottam a mit rég idő óta költők megénekeltek,

Hallottam arról, ki felmerüle, piros ifjú vérrel, a kék vizeknek fehér tajtékjából.

S im nézd ezt az asszonyt!

A mint néz egyszerű főkötője alól, arca tisztább és szebb mint az égboltozat.

Karszékben ül ott a majorháznak árnyas folyosóján,

Féher, öreg fejére rásüt a nap.

Felső ruhája tej-tiszta vászomból vagyon;

Fi-unokái termeszték a kendert, s unoka-lyányai fonták meg azt, orsóval, a rokkán.

Nyugodt, szép, tiszta, mint az anyaföld;

Tökély, melyen túl bölcsesség nem ér,

Istentől áldott anyja embereknek.

De a költő szeretete nemcsak azoké, kik szépek, egészségesek és jók. Mindazok felé, »a kik alant vergődnek«, Whitman keze segítőleg van kinyújtva, s általa elhat hozzánk szavok a nyomorultak és kétségbeesőknek: a rabszolgáké, a prostituáltaké, a tolvajoké, a nyomorékoké, a részegeseké. Előtte minden ember egy isteni csoda, s egy-egy megváltót lát, — kit Krisztus bizonyára nem vonakodik társul fogadni el, — mindenki, a ki valamely szerető önfeláldozás művét követi el: —

A foghijas lovász, veres hajával, a ki megváltott elmúlt s jövőendő bűnöket,

Eladva mindenét, utazva gyalog, hogy bátyjáért fizessen a törvénytudóknak,

S ott üljön mellette, midőn csalásért emez vallattaték.

Nincs-e tehát semmi korlátja a költő emberszeretetének? Kiállja-e azt a próbát is, a mely nehezebb a bűnösök és nyomorékokénál? Tud-e rokonszenvezni a tudomány emberével? — Igen, habár azt anyja sírján találná is, turkálva és botanizálva. A tudomány és demokrácia Whitman előtt ikertestvérekül tűn-

nek fel, melyek egymás kezét fogva terjeszkednek ki az új világ fölé, jótékonyan, fenségesen. A demokrácia szerinte az a formája a társadalomnak, a mely egyedül igazolható tudományosan, alapulva a természet tényeinek elismerésén, s határozott tagadásán a társadalmi meséknek, előítéleteknek s homályos tradícióknak. Azonkívül a tudománytól fontos elemeket vár, melyek az emberi természetnek s azok egymáshoz való viszonyának új felfogására vezetnek; de sőt maga a tudomány lesz eszményi alapja az új költészet és művészetnek: »a vegyész, geologus és ethnologus után jön végre a költő, méltó erre a névre; istennek igazi fia jöni fog, énekelvén a maga dalait.«

S így minden osztálybeli emberek érdekesek Whitman előtt, de egyetlen ember sem kiválóan érdekes. Egyéni rajzai, nőkről vagy férfiakról, bár csodálatosan élénkek és szabatosak, sohasem töltenek be többet egy lapnál, minden egyes alak gyorsan eltűnik szem elől, s a férfi- és nőalakok egész áramlata jön utána. Még »Lincoln temetési hymnusában« is, alig, hogy egy szót szól »a nagy nemes lélekről, a mely eltávozott«; s gyász-dalának tört hangjai, összeolvadó háromszoros édességével az illatnak, hangnak és fénynek. miután így az ő érzéseinek medrébe tértek, nem Lincolnról szólanak, hanem a halálról. Peabody Györgyöt főként azért dicsőíti, mivel általa »egy korlátlan bőkezű adakozó osztogatván a földnek javait«, az emberi lények egész sokasága lőn megáldva, s a gazdaság igazi haszna kitündöklék. Semmiféle egyes személy nem lehet Whitman dalának tárgya; az egyén egy csoportot hoz előtérbe, a csoport egész sokaságot, a melynek minden egyes egyedje ép oly érdekes, mint a többi, s egyenlő igénye van a méltánylásra. Innen költeményeinek az a folyvást előjövő tendenciája, hogy azok a személyek és dolgok sorozatává váljanak. Neki a kiválasztás lehetetlennek látszik; ha említi az emberi nem valamelyik fáját, a többi fajok is mind papírára tolakosznak; ha megemlékszik valamely üzletről, vagy foglalkozásról, valamennyi üzlet és foglalkozás utána megy. — Az élő alakok hosszú menete vonul el előtte; mindenik alakot élesen szemügyre vévén egy pillanatra, azután elbocsátja. A férfiak és nők tömegben jelennek meg, s e tömeget nem bizonyos távolságból szemléljük, hanem a közvetlen közelből, a hol az az egyének csoportosulásának látszik.

Whitman költeményeiben a nép nem képviselői vagy választottjai által szerepel, hanem saját maga, meg nem kevesbített egészében vonul azokon végig, éreztetvén nagyságát és változatoságát.

Egyszerre látni lehet, hogy műveinek ezen jellemvonásai egyenesen azon érzés és gondolat-világnak demokratikus irányzatából folynak, a melyben ő él és mozog. — S érdekes, hogy Tocqueville, mielőtt létezett volna egy tulajdonképeni amerikai irodalom, a philosoph jóslásával előre megírta azt, a mit most Whitman »Füleveleiben« valósulva találunk. »Az a ki egy demokratikus országban él, maga körül mindenütt olyan embereket lát, a kik nem sokban különböznek egymástól; nem irányozhatja lelkét az emberi nem egy részére a nélkül, — hogy gondolatait tovább ne terjeszsze mindaddig, mígnem azok az egész világot beölelik. A demokrata korok költői soha sem választhatnak ki egy-egy embert különösen, mint költeményük hőst, miután egy ily csekély fontosságú tárgy, a melyet át meg át lehet látni minden oldalról, nem alkalmas az eszményi felfogásra. Miután azon polgárok, a kik egy demokratikus államot alkotnak, csaknem mindnyájan egyenlők és egyformák: a költő nem foglalkozhatik egyikökkel sem különösen, hanem tehetségét maga a nemzet hívja föl mintegy, hogy vele, mint tárggyal, megbírkózzék.

Az egyének általános hasonlósága, mely külön véve mind-egyiket alkalmatlanná teszi a költői feldolgozásra: képesíti a költőt arra, hogy valamennyit befoglalja egy képbe, s általános áttekintést alkosson magáról a népről. A demokrata nemzeteknek élesebb érzékük van, mint bármely más nemzetnek, saját együttes milyenségük iránt; s egy annyira imponáló kinézés kiválóan alkalmas az eszmény megteremtésére.

A demokrata költő nem dicsőít egyéni hőst, de nem magát sem. »Dicsőitem magamat« — énekli Whitman, s a »Fülevelek« egyik leghosszabb költeménye az ő nevét viseli címül; de ez öndicsőítés az egész költeményen át nem más, mint dicsőítése önmagának, mint embernek és amerikainak. A mi közös benne is a többiekkel, azt érzi dicsőségesnek és méltónak a dalra, s nem azt, a mi elválasztja őt a többi embertől. Férfiaság, s közelebbről az amerikai férfiaság tulajdonképeni tárgya

a »Walt Whitman« című költeménynek. A demokrata költőnek valódi hőse a nemzet, a melynek ő egy tagja; vagy az egész emberfaj, a melyhez az a nemzet tartozik. — A tüzes, büszke, erőszakos, bátor, önérzetes fiatal Achilles, a nők és pajtások szeretője, Whitman epószában nem lehet más, mint az amerikai nép; s Ullyssese, a ravasz, éles eszű, a természet erőivel küzdő, a ki a tenger-nagyságú réteken, elhagyatott mocsárokon s a vad erdőségek közt kóborol: Jonathán testvér. S ez az amerikai nép ő nála egyszersmind vezére az emberi fajnak; eszmékben, a jellem típusában, s ha bírásban nem is, legalább törekvésben birtokosa mindannak, a mi leghatalmasabb és legtöbbet ígérő az emberiség előhaladására nézve.
